

még ezekben az országokban sem éri el ma a közép- és felső fokú oktatásban a nők aránya a tanulólétszám egyharmadát.

Sajátosan "női téma", éppen ezért a hivatalos statisztikák figyelme nem terjed ki rá, a kozmetikai és általában a "szépség-ipar", a szex-turizmus, a legális prostitúció, a nők elleni erőszak. Kartográfiai megjelenítésükből kitűnik, hogy a "női világ" regionális szerkezete e szempontokból sem azonos a hivatalos forrásokból jól ismerttel.

A kötet színes térképeit, szellemes ábráit, grafikonjait érdemes lapozgatni, hogy saját felfedezéseket tegyünk ebben a világban. A kötet összesen 10 témakört mutat be 40 térkép és legalább 80 ábra segítségével. Statisztikai táblázatok részletes fogalmi magyarázatok és terjedelmes bibliográfia egészíti ki a színes, térképes anyagot.

* * *

GIRLS AND WOMEN IN EDUCATION? (LÁNYOK ÉS ASSZONYOK A NEVELÉSBEN?)

Szerk.: DAVID ISTANCE. Párizs, 1986. OECD, 188 oldal

A nők helyzetével foglalkozik ez a könyv is, amely 24 OECD-tagország -- köztük Jugoszlávia -- oktatási rendszerében elfoglalt pozíciójukat és ennek összefüggéseit vizsgálja.

A kötet két részből áll: az okokat és az elméleti háttérrel elemzi az első rész, a második pedig a 24 ország vonatkozó statisztikáit közli. A második rész forrásanyagként igen hasznos lehet a kérdés iránt érdeklődők számára, e rövid ismertetésben azonban nem térek ki rá.

Az első rész fejezeteinek szerzői David Istance -- egyébként a kötet szerkesztője --, Constantina Safilios-Rothschild és Judith Whyte. Az első fejezet a második rész oktatási statisztikáiból emel ki egyes összefüggéseket, az OECD-országokat összehasonlítva idősoros táblázatokban szemlélteti a nők létszámának és arányának növekedését a közép- és felsőfokú oktatásban. A magyarországi folyamatokhoz hasonlóan ezekben az országokban is jelentősen megnőtt a lányok aránya a magasabb iskolai fokozatokban, éspedig olyan módon, hogy egyes, hagyományosan "nőiesnek" tekintett szakirányokban, képzési utakon jelentős mértékű feminizálódás következett be (a humán szférához sorolható szakirányok), míg másutt (matematika és műszaki tudományok) a lányok aránya továbbra is igen alacsony maradt. Általános a megfigyelés, hogy a fér-

fiak uralta szakirányok a magasabb presztízsűek, a lányok hátrányos helyzete tehát átörökítődött az oktatási expanzió útján is. A társadalmi hátrányok fokozzák a nemi hovatartozásból eredő hátrányt: több OECD-országban megfigyelték, hogy a magas presztízsű szakirányokba szinte képtelenek bejutni a munkásosztályhoz tartozó szülők lánygyermekkei.

A következő fejezetek a fenti, általánosnak tekinthető folyamatok és helyzetképek okait vizsgálják. A második fejezet a nemek közötti különbségeket elemzi a korai szocializáció folyamatában. Széles szakirodalmi apparátusra hivatkozva jól és kevésbé jól ismert összefüggések sorára hívja fel a figyelmet. A lányokat például több melegség és érzelem veszi körül a családban, viszont a fiúkkal szemben magasabb a család teljesítmény-követelménye, a fiúkat bátrabbakká és függetlenebbekké törekednek nevelni, nagyobb mértékű agresszivitást viselnek el tőlük, mint a lányoktól. Az iskolai szocializáció során a tanulmány a tanári magatartás elemzésére helyezi a hangsúlyt. A lányok hagyományos magatartása kevés zavart okoz az iskolában, könnyíti az adaptációt, ezért a kislányok az első években egyértelműen sikeresebbek az iskolában, mint a fiúk. Másrészt azonban azt is megfigyelték, hogy a pedagógusok több figyelmet fordítanak a fiúkra, gyakoribbak az interakciók, személyesebbek a reagálások. A családi és iskolai szocializáció során közvetített nemi sztereotípiákat erősíti, hogy a kortárs csoport, a tömegkommunikáció, a tankönyvek, de az oktatási rendszer struktúrája is hasonló magatartásmodelleket sugall. E hatásrendszer egyik következménye, hogy a dinamikus emelkedő iskolázottság ellenére sem változott az iskolai és foglalkozási irányok nemi meghatározottsága.

A harmadik fejezet ugyancsak a szocializáció problematikáját járja körül. A nemek közötti különbségeket, illetve ezeknek az iskolázással kapcsolatos összefüggéseit három modell alapján értelmezi: a genetikus deficit, a kulturális eltérés és a biculturális modellek alapján. A genetikai deficit modelljét — leggyakrabban a lányok csekély mértékű matematikai érdeklődését és sikerességét vizsgálták e modell segítségével — elutasítja. A kulturális különbségek modelljét a sztereotípiák és attitűdök kialakulásában és rögzülésében látja meghatározónak, s ezzel hozza összefüggésbe a szakirányok választásában mutatkozó nemi különbségeket. A biculturális modell abból indul ki, hogy a két nem két kultúrát képvisel, s a különböző szociális rendszerek a családtól az iskolán át a nagy-társadalomig ennek alapján szerveződnek. A tanulmány érdekes fejezete tárgyalja azokat az újabb kutatási eredményeket, amelyek a koedukált és a nem koedukált osztályokban folyó nevelő-oktató munka jellemzőit és hatékonyságát sokoldalúan mutatják be.

Ha az oktatáspolitikai célja a tartalékok — tudás-, tehetség-tartalék — hatékony felhasználása, akkor tekintettel kell lennie a fő szocializációs ágensek léteire, illetve esetenként ezek megváltoztatására kell törekednie. Ilyen, viszonylag könnyen változtatható eszköz, ágens például a tankönyvek összessége, a tanárképzés súlypontjai.

Forray R. Katalin